

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

In memoriam Varga Attila (1958-2023)

In memoriam Attila Varga (1958-2023)

LENGYEL IMRE, LENGYEL BALÁZS

LENGYEL Imre: egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet; 6722 Szeged, Kálvária sugárút 1.; ilengyel@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9225-5320>

LENGYEL Balázs: tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaságtudományi Intézet; 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.; lengyel.balazs@krtk.hun-ren.hu; egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem; 1093 Budapest, Fővám tér 8.; balazs.lengyel@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0001-5196-5599>

Imre LENGYEL: full professor, Institute of Economics and Economic Development, Faculty of Economics and Business Administration, University of Szeged; Kálvária sugárút 1., H-6722 Szeged, Hungary; ilengyel@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9225-5320>

Balázs LENGYEL: senior research fellow, Institute of Economics, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Tóth Kálmán utca 4., H-1097 Budapest, Hungary; lengyel.balazs@krtk.hun-ren.hu; associate professor, Corvinus University of Budapest; Fővám tér 8., H-1093 Budapest, Hungary; balazs.lengyel@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0001-5196-5599>

Varga Attila, a regionális tudomány kiemelkedő képviselője alkotóereje teljében, váratlanul bekövetkezett betegségét követően, hosszú szenvedés után 65 éves korában elhunyt. Sokat és maradandót alkotott nemcsak széles körben elismert tudományos munkáival, hanem a hazai és a nemzetközi tudományos közéletben betöltött szerepével is. Kiemelten fontosnak tartotta a fiatalok segítségét, tudományos műhelyalkotó tevékenysége is példaértékű. Emiatt életútját és tudományos teljesítményét két nemzedék szempontjából méltatjuk. Mindkettőnket nemcsak szakmai, hanem baráti kötelékek is fűztek Attilához, ezért személyes élményeinkből is megosztunk néhányat.

Varga Attila 1958-ban született Budapesten. Erdész édesapja korai halála miatt pedagógus édesanyja egyedül nevelte öccsével együtt Tatabányán. Jó tanuló volt, és már korán kiütközött, hogy ami iránt érdeklődik, abban teljes odaadással elmélyül. Első szenvedélye a komolyzene volt, több hangszeren játszott, zenekarával koncerteken is fellépett. Az érettségi után felvették a Janus Pannonius Egyetem Közgazdaságtudományi Karára, ahol egyéves kötelező katonai szolgálatát követően kezdte tanulmányait. Közgazdász diplomáját 1983-ban kapta meg, ekkor tanársegédként kezdett el dolgozni a karon. Első tudományos dolgozatai még a zenéhez kapcsolódtak, a művészeti élet gazdasági és társadalmi összefüg-

géseit taglalták. Az egyetemen azonban ezt követően már az elméleti közgazdaságtan volt a fő szenvedélye, főleg Adam Smith munkássága érdekelte, elemzéseiből írta és védte meg egyetemi doktori értekezését 1989-ben. Utólag többször emlegette, akkoriban fel sem merült benne, hogy a regionális tudomány, azon belül a regionális közgazdaságtan lesz az általa művelt tudományág, habár Zinhaber Ferenc előadásain a Thünen-modell mint egy térbeli általános egyensúlyi modell nagyon tetszett neki. A doktori védés után elnyert egy ösztöndíjat Hollandiába, ahol figyelme a közgazdaságtan térbeli kérdéseire irányult, ami az újabb, mindent elszóró szenvedélyévé vált.

1992-ben felvették a West Virginia University-re PhD-hallgatónak, témavezetője Luc Anselin, a térökonometria egyik megalapozója és világhírű kutatója lett. Attila ekkor már az egyetemi kutatások térbeli hatásait, az innovációk térbeli terjedését vizsgálta térökonometriai módszertani eszközökkel. Ács Zoltánnal összeismerkedve jelentős adatbázishoz fért hozzá, amely lehetővé tette empirikus elemzések elvégzését és modelljeinek tesztelését. PhD-értekezését 1997-ben védte meg, amely 1998-ban könyvként is megjelent Bostonban a Springer gondozásában „University Research and Regional Innovation: A Spatial Econometric Analysis of Academic Technology Transfers” címmel (Varga 1998). Ez a könyv a témakör egyik alapmunkája, magas citációs számmal. Amerikai tartózkodása alatt Luc Anselinnel, valamint Ács Zoltánnal több közös tanulmányt írt, amelyek nívós regionális tudományi folyóiratokban jelentek meg, komoly elismerést szerezve a szerzőknek. 1998-ban visszaköltözött Európába, előbb az Osztrák Tudományos Akadémiára került, majd a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetemen (*Wirtschaftsuniversität Wien*) tudományos főmunkatársaként dolgozott.

2001-ben hazatért a Pécsi Tudományegyetemre, ahol 2006-ban habilitált. Még abban az évben kinevezték egyetemi tanárnak a Közgazdaságtudományi Karra (KTK), és MTA doktori értekezését is megvédte „Agglomeráció, technológiai haladás és gazdasági növekedés. A K+F térszerkezet makrogazdasági hatásainak vizsgálata” címmel (Varga 2006). A KTK-n aktívan részt vett az oktató- és kutatómunkában, a Közgazdasági és Regionális Tudományok Intézetének és jogutód szervezetének igazgatója, 2011-től a Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola vezetője, míg 2015-től a Regionális Innováció- és Vállalkozáskutató Központ (RIERC) alapító igazgatója.

Hazatérte után aktívan bekapcsolódott a hazai regionális tudományi közéletbe, az MTA Regionális Tudományos Bizottság közttestületi tagja, alelnöke 2008-2011 és elnöke 2018-2023 között. A Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT) alapító tagja, mindvégig elnökségi tagja, 2017-ig alelnöke, aki az ERSA Council (ERSAC) tagjaként 2003-2019 között a nemzetközi kapcsolatokat ápolta. Rendszeresen lektorált tanulmányokat több folyóirat számára, de a *Regional Studies* (2007-2013), *Region* (2013-), *Területi Statisztika* (2012-), *Közgazdasági Szemle* (2019-) folyóiratok szerkesztőbizottságában is dolgozott.

Tudományos munkássága és annak elismertsége nemzetközileg is kiemelkedő. Az MTMT-ben 273 tudományos közleménye található 8 773 független hivatkozással, H-indexe 28. A Scopus adatbázisa szerint külföldi kiadású nívós szakfolyóiratokban megjelent 49 publikációjára 4 145 hivatkozás történt. Könyvek írásában és szerkesztésében is tevékenyen részt vett, ezek közül kiemelkedik az Edward Elgar kiadónál a szerkesztésében megjelent két tanulmánykötet.

Egyik fő tudományos eredménye, amint arra Ács Zoltán rámutatott 2013-as „Jaffe – Feldman – Varga: The search for knowledge spillovers” című tanulmányában (Ács 2013), az Adam Jaffe által 1989-ben bevezetett és Maryann Feldman által továbbdolgozott egyetemi tudásátzivárgás (*knowledge spillover*) földrajzi közelségen alapuló precíz mérésének kidolgozása. Ács Zoltán ebben a tanulmányában Attila 12 publikációját emelte ki, ezáltal a regionális tudományi szakirodalom megkerülhetetlen egyéniségévé szentelte. A témakörben végzett munkáit Attila az Akadémiai Kiadónál 2009-ben megjelent „Térszerkezet és gazdasági növekedés” könyvében ismertette (Varga 2009). Munkásságából kiemelkedik a vezetésével kidolgozott GMR (*Geographic, Macro and Regional*) modellcsalád is, amelyekkel elsősorban a tudásalapú fejlődést célzó szakpolitikák (K+F és humán tőke fejlesztése, vállalkozási és innovációs hálózati politikák, beruházástámogatás, infrastruktúrafejlesztés) hatásai tanulmányozhatók regionális, nemzeti és nemzetek feletti (EU) szinteken. Ezt a fejlesztéspolitikai hatáselemző modellt nemcsak Magyarországon, hanem az EU-ban és Törökországban is alkalmazták, leírása Attilának az Akadémiai Kiadó által 2016-ban kiadott „Regionális fejlesztéspolitikai hatáselemzés” című könyvében is megjelent (Varga 2016).

Tudományos és tudományszervező teljesítményének elismeréseként 2018-ban megkapta az Akadémiai Díjat és a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje Polgári Tagozata kitüntetésekét. 2011-ben elnyerte a West Virginia University Regional Research Intitute által 1990-ben alapított Outstanding Alumni Scholar Award díjat, amit eddig mindössze öten kaptak meg. 2023-ban az Európai Regionális Tudományi Társaság nagydíját (ERSA European Prize in Regional Science) ítélték oda számára. 2019-ben az MTA levelező tagjának választották.

Lengyel Imre emlékei: Varga Attilát személyesen 2000-ben ismertem meg, amikor Dóry Tibor felhívta a figyelmemet egy tehetséges magyar kutatóra, aki akkoriban Bécsben dolgozott. Írtam neki, egy hosszú levélben válaszolt, majd találkoztunk egy tartalmas szakmai beszélgetésre, akkortól datálódik szakmai és baráti kapcsolatunk. Attila akkor még nem döntötte el, hogy a Közgazdaságtudományi, vagy a Regionális Tudományos Bizottságnál legyen-e köztestületi tag. Végül is a mi közösségünk mellett döntött, amiben nyilván fő szempont a meglevő nemzetközi kapcsolatrendszere volt, választására talán rábeszélésemnek is volt hatása. Az MTA doktora értekezését azonban a IX. osztály Gazdaságtudományi Minősítő Bizottságához nyújtotta be, mivel akkoriban még alig volt olyan hazai regionalista, aki az ő témakörében bíráló lehetett volna.

Már ez első beszélgetéskor felvetette nekem, mint a Regionális Tudományos Bizottság alelnökének, hogy az ERSA akkori vezetői közül többen jelezték neki, hiányolják a magyar regionális tudomány képviselését. Megkerestem Enyedi Györgyöt, aki az ügy mögé állt, és támogatásával elindult Horváth Gyula, Rechnitzer János és mások közreműködésével az MRTT megszervezése. Szervezőkészségének is betudható, hogy több neves külföldi előadó érkezett az MRTT-konferenciákra, illetve hogy 2010-ben az RSA, majd 2022-ben az ERSA Pécsen tartotta éves kongresszusát.

Attila fontosnak tartotta, hogy a nemzetközi eredményeket itthon is széles körben megismerjük, mivel akkoriban a nívós folyóiratok csak papíralapúak voltak, és alig néhány volt elérhető Magyarországon. Partner volt abban, hogy 2000-ben a *Tér és Társadalom* tematikus negyedik számában, amely a mérvadó új nemzetközi eredményekről adott számot, Paul Krugman alapvető írása (Krugman 2000) mellett Attila Ács Zoltánnal írt közös cikkének fordítása is megjelenjen (Ács, Varga 2000). A térökonometriáról, az innovációk terjedéséről, az egyetemek gazdasági szerepéről szóló írásait a *Közgazdasági Szemlében*, a *Magyar Tudományban* és a *Statisztikai Szemlében* is közreadta.

Amikor 2008-ban megválasztották a Regionális Tudományos Bizottság elnökének, Attila felkérésre elvállalta az alelnöki tisztséget, és igen tevékenyen vett részt a bizottság munkájában, főleg nemzetközi tapasztalatai megosztásával. Az Akadémiai Kiadónál szerveződött „modern regionális tudományi” szakkönyvsorozat tanácsadó bizottságának is mindvégig tagja volt Enyedi György, Nemes Nagy József és Rechnitzer János mellett. Kezdetben három egyetem regionális tudományi műhelye, a gödöllői, győri és szegedi támogatta anyagilag a kötetek megjelenését, de amint Attila 2011-ben a PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola vezetője lett, a pécsi műhely is beszállt a támogatók közé, először Enyedi György „Városi világ” című kötetét támogatva (Enyedi 2012). Sokat köszönhetek Attilának, aki a „Regionális és városgazdaságtan” könyvem (Lengyel 2021) lektoraként önzetlenül és örömmel megosztotta tapasztalatait, észrevételeit, amelyek beépültek az ismeretanyagba. Amikor mindkettőnket jelöltek az MTA levelező tagjának, Attila féltékeny kérdezte, hogy barátságunk megmarad-e a rivalizálást követően is. Megnyugtattam, ne izguljon, ha szavazhatnék, akkor én is rá voksolnék, és valóban kiderült, hogy szakmai kapcsolatunk és barátságunk mindvégig fennmaradt. 2020 őszén bevont egy általa irányított EFOP-kutatásba, amely az intelligens szakosodási programok hatáselemzéséhez alkalmazható modellek kidolgozására irányult. Elismert külföldi szakértőket felkérve egy nemzetközi kutatási hálózat szervezését is elkezdte, hogy ezt a modellezést EU-s pályázati forrásból folytathassuk, de sajnos erre már nem adott időt a Teremtő...

Lengyel Balázs emlékei: Varga Attilával először a Szegedi Tudományegyetemen találkoztam, hosszasan beszélgettünk, miután elolvasta az egyik első dolgozatom az egyetem-ipar kapcsolatokról. Akkor még nem sejtettem, hogy a regionális tudomány kvantitatív megközelítése, amit itthon ő képviselt legerősebben, fog

nekem is perspektívát nyújtani később. 2007-ben írtam neki ismét, amikor már az RKK-ban dolgoztam Barta Györgyi csoportjában, és megkértem, hogy segítsen bekerülni az általa is szervezett DIMETIC nemzetközi doktori kurzusra, amelyet három városban tartottak (két-két hét Pécsen, Strasbourgban és Maastrichtban). Azonnal segített. Sebestyén Tamással és Erdős Katival jártunk együtt erre a képzésre, Attila volt az iskola egyik fő szervezője. Óriási nyomot hagyott bennem a nemzetközi tudomány neves képviselőivel való találkozás, a diákok lelkesedése és próbálkozásai. Attila különösen erősítette bennem a szimpátiát a szakma iránt.

Ő más volt, mint a többiek: visszahúzó, szerény, de nagyon teljesítményorientált. Ettől kezdve minden próbálkozáshoz tőle kértem segítséget. Ajánlásokat ösztöndíjakhoz, a disszertációm bírálatát, és tanácsot akkor, amikor úgy éreztem, hogy zsákutcába jutottak a kutatásaim. Szakmai keresztapámmá vált, aki kérdés nélkül küldte az aláírt, lepecsételt ajánlóleveleket, és szorított, hogy megtaláljam a helyemet. Amikor ez sok munkával sikerült, már arról beszélgettünk a legtöbbit, hogy miként kell a tehetséges fiatalokat segíteni a pályájuk elején. Utolsó beszélgetésünk, a betegsége előtt, engem is megkért, hogy elnöksége alatt legyek a Regionális Tudományos Bizottság alelnöke, és dolgozzunk együtt közösségünk fejlődéséért. Attila hitt abban, hogy lehet itthon is nemzetközi színvonalú regionális tudományt művelni, és erre tette fel az életét.

Varga Attila személyében egy nemzetközileg is kiemelkedő, a tudományos munka iránt elkötelezett, a fiatal generációt tudatosan támogató tudóst veszítettünk, aki ereje teljében hagyott itt minket. Őszinte és szerény egyéniségét, a tudományos teljesítmény iránti megalkuvás nélküli elkötelezettségét mindig nagyon tiszteltük, barátságát nagyra tartottuk. Emlékét megőrizzük és ápoljuk.

Lengyel Balázs és Lengyel Imre

Irodalom

- Ács, J. Z. (2013): Jaffe–Feldman–Varga: The search for knowledge spillovers. In: Zhang, T., Stough, R. R. (Eds.): *Entrepreneurship and Economic Growth in China*. World Scientific Publishing, Singapore, 36–56.
- Ács, J. Z., Varga A. (2000): Térbeliség, endogén növekedés, innováció. *Tér és Társadalom*, 4., 23–39. <https://doi.org/k5fg>
- Enyedi Gy. (2012): *Városi világ*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Krugman, P. (2000): A földrajz szerepe a fejlődésben. *Tér és Társadalom*, 4., 1–21. <https://doi.org/10.17649/TET.14.4.604>
- Lengyel I. (2021): *Regionális és városgazdaságtan*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged
- Varga, A. (1998): *University Research and Regional Innovation: A Spatial Econometric Analysis of Academic Technology Transfers*. Kluwer Academic Publishers, Boston
- Varga A. (2006): *Agglomeráció, technológiai haladás és gazdasági növekedés. A K+F térszerkezet makrogazdasági hatásainak vizsgálata*. MTA Doktora értekezés, Pécs
- Varga A. (2009): *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Varga A. (2016): *Regionális fejlesztéspolitikai hatáselemzés*. Akadémiai Kiadó, Budapest